

## POPULARNONAUKOWE STRESZCZENIE PROJEKTU

Celem projektu jest korelacja poszczególnych faz osadnictwa pradziejowego (neolit, epoka brązu i żelaza) oraz wczesnośredniowiecznego z przemianami środowiska przyrodniczego obszaru Warmii i Mazur na bazie wszechstronnych analiz osadów jeziornych, które jak wykazały już wstępne badania, stanowią unikalne archiwum zmian środowiskowych wraz z zapisem antropopresji. Badanie i tym samym wyszczególnienie faz osadniczych opiera się głównie na analizie materiału archeologicznego pozyskanego w trakcie wykopalisk. W przypadku regionu Warmii i Mazur odtworzenie poszczególnych etapów dawnego osadnictwa utrudnia nie tylko brak źródeł pisanych ale również fragmentaryczność danych archeologicznych. Wyniki przeprowadzonych dotychczas badań wykopaliskowych, pozwalają jedynie w wielkim przybliżeniu określić momenty intensywnego osadnictwa na omawianym terenie. Aby uchwycić z jednej strony aktywność dawnego człowieka, poznać wpływ jaki wywierał na środowisko (antropopresja) oraz uzyskać wgląd w kwestie jak zmiany środowiskowe i klimatyczne stymulowały lub hamowały procesy osadnicze, planuje się odczytać bogate, a dotychczas mało wykorzystane archiwum jakim są osady jeziorne Warmii i Mazur. Ostatecznym celem projektu będzie odtworzenie precyzyjnego scenariusza zmian środowiskowych w regionie Warmii i Mazur oraz jego korelacja z fazami osadniczymi.

Najlepsze do badań zmian klimatu są osady jeziorne. Zalety osadów jeziornych to: duże tempo sedymentacji od 0,3 do kilku milimetrów rocznie, które umożliwia badanie zmian w osadach z dokładnością do miesięcy; dobre warunki do powstawania osadów niezaburzonych, czasami z wyraźną roczną laminacją; stosunkowo duża łatwość w pozyskaniu rdzeni kopalnych osadów jeziornych; możliwość wykonania wszechstronnych badań tych osadów, od paleontologicznych, po geochemiczne, co daje możliwość uchwycenia najmniejszych zmian środowiskowych i klimatycznych. Sztandarowymi przykładami opracowań osadów jeziornych są badania prowadzone w jeziorze pokraterowym Holzmaar w Niemczech (Lottemoser et al. 1993), czy jeziora Gościąg w Polsce (Różański et al. 1992, 1998). Jednym z ciekawszych opracowań pokazujących zależność sedymentacji jeziornej od aktywności ludzkiej jest praca Zolitschka i in. (2003), gdzie przedstawiono wpływ antropopresji w 12 stanowiskach, w okresie ostatnich 5000 lat.

Użycie metody analizy osadów jeziornych dla miejsc gdzie obiektom archeologicznym towarzyszą jeziora, pozwoli na odtworzenie nie tylko momentów (faz) osadnictwa, ale również jego intensywności i długości oraz pozwoli stworzyć dokładną chronologię zasiedlenia obszaru Warmii i Mazur. Aby uchwycić wzajemną relację między zmianami środowiskowymi a przemianami osadniczymi, i następnie wykonać zbiorczą korelację chronostratygraficzną dla całego regionu, wnioskodawcy planują pobranie rdzeni z pięciu odpowiednio wyselekcjonowanych zbiorników jeziornych, w pobliżu których znajdują się duże obiekty osadnicze (grodziska, refugia, itd.), charakteryzujące się co najmniej dwoma fazami zasiedlenia (średniowiecze oraz epoka żelaza lub brązu). Zadanie to znacząco ułatwi fakt, iż na stosunkowo dużym obszarze Warmii i Mazur cały szereg obiektów archeologicznych został już przebadany w ramach archeologicznych badań rozpoznawczych realizowanych przez IA UKSW pod kierunkiem jednego z głównych wykonawców projektu, prof. Z. Kobylińskiego.

W ramach projektu planuje się zastosowanie szeregu metod badawczych, w tym geochemicznych, geofizycznych, paleontologicznych, sedymentologicznych, które pozwolą ten zapis w pełni odczytać i odtworzyć sekwencję kolejnych faz osadniczych w oparciu o ramy chronologii radiowęglowej.

Dotychczasowe wyniki badań archeologicznych realizowanych przez IA UKSW na obszarze Warmii i Mazur jednoznacznie demonstrowują, że zdecydowana większość dużych obiektów obronno – osadniczych została zlokalizowana w pobliżu jezior oraz rzek, co podnosiło nie tylko ich walory obronne ale również pozwalało na nieograniczony dostęp do wody oraz ciągów komunikacyjnych. Realizowane dotychczas badania i studia nad odtwarzaniem historii osadniczej Warmii i Mazur napotykały na podstawową trudność, tj. określenie długości trwania oraz intensywności faz zasiedlenia tego obszaru, co nie tylko ma wpływ na rekonstrukcję mobilności ludzi, ale stwarza problem interpretacji przeznaczenia przebadanych dotychczas obiektów archeologicznych.

Dla planowanego projektu najbardziej wartościowe są obiekty osadniczo – obronne zlokalizowane w bliskim sąsiedztwie niewielkich, bezodpływowych jezior, położonych obecnie w ustronnych nie zasiedlonych i w niewielkim tylko stopniu zdegradowanych obszarach. Takie zespoły tj. stanowisko i jezioro, musiały w bardzo istotny sposób oddziaływać wzajemnie na siebie, czego odzwierciedleniem będzie zapis antropopresji w osadach jeziornych towarzyszącego obiektowi jeziora.